

METODICKO-PEDAGOGICKÉ CENTRUM
generálne riaditeľstvo
Ševčenkova 11, 850 05 Bratislava

Program kontinuálneho vzdelávania

**MOŽNOSTI ROZVOJA ENVIRONMENTÁLNEJ GRAMOTNOSTI
ŽIAKOV V ZÁKLADNÝCH A STREDNÝCH ŠKOLÁCH**

Mgr. Danka Kapucianová
generálna riaditeľka
Metodicko-pedagogické centrum, Bratislava

Názov vzdelávacieho programu:

Možnosti rozvoja environmentálnej gramotnosti žiakov v základných a stredných školách

Zdôvodnenie vzdelávacieho programu:

Environmentálna výchova a vzdelávanie majú v edukácii svoje špecifické miesto. Už jeden z prvých medzinárodných dokumentov zameraných na environmentálnu výchovu a vzdelávanie, známy ako Deklarácia z Tbilisi, ktorá bola prijatá na medzivládnej konferencii UNESCO v roku 1977, kde, o. i. bol prvý krát definovaný pojem „environmentálna výchova“, prezentuje ako základný cieľ tohto vzdelávania a výchovy: „poskytnúť každému príležitosti na nadobudnutie vedomostí, hodnôt, postojov a zručností, ktoré sú potrebné na ochranu a zlepšovanie stavu životného prostredia.“ Tento dokument spája environmentálne vzdelávanie a environmentálnu výchovu – inak povedané – spája poskytovanie vedomostí súvisiacich so životným prostredím a rozvíjanie pocitu zodpovednosti za stav životného prostredia a jeho ochranu. Termín „environmentálne povedomie“ tak môže nahradiť termín „environmentálna gramotnosť“, ktorá v súlade s environmentálnymi poznatkami predstavuje schopnosť správať sa environmentálne zodpovedne, podieľať sa na riešení environmentálnych problémov. O 20 rokov neskôr bola koncepcia environmentálnej výchovy prijatá uznesením vlády SR pod číslom 846/1997, ktorá sa po legislatívnych zmenách v roku 2009 stala súčasťou štátneho vzdelávacieho programu a v roku 2015 inovovaného štátneho vzdelávacieho programu.

V súvislosti s globálnymi problémami súčasnej spoločnosti je environmentálna gramotnosť v centre záujmu vzdelávacích inštitúcií európskych i mimoeurópskych štátov. Výchova žiakov v súlade s myšlienkami trvalo udržateľného rozvoja je jednou z priorít každého štátu.

Požiadavka implementovať environmentálnu výchovu a vzdelávanie do edukačného procesu, a tak rozvíjať environmentálnu gramotnosť žiakov sa vykryštalizovala na základe súčasných spoločenských trendov v dôsledku výrazných negatívnych zásahov človeka do životného prostredia. Hlavnou úlohou environmentálnej výchovy je budovať a rozvíjať environmentálnu gramotnosť (povedomie) žiakov tak, aby žiaci rozumeli environmentálnym pojmom, príčinám a dôsledkom negatívnych (i pozitívnych) zásahov človeka do životného prostredia, aby si budovali kladný vzťah k prírode, cítili potrebu prírodu chrániť a starať sa o ňu. Uvedenú úlohu môže plniť jednak rodina, jednak škola.

Zaujímavou sa javí analýza testových položiek PISA z roku 2006 zameraných na prírodovednú gramotnosť. Environmentálna gramotnosť na jednej strane je integrálnou súčasťou prírodovednej gramotnosti, na strane druhej, svojím komplexným pohľadom na životné prostredie a zahrnutím postojovej, názorovej a hodnotovej orientácie žiakov v sledovanej oblasti, rámec prírodovednej gramotnosti presahuje. Kontext štúdie PISA 2006 v globálnom pohľade vo všetkých sledovaných oblastiach (zdravie, prírodné zdroje, kvalita životného prostredia, riziká, hranice a výzvy) sa v rámci poznatkov zameriaval na témy súvisiace so životným prostredím, vyžadujúce istú úroveň environmentálnej gramotnosti (ŠPÚ. 2008. Úlohy PISA – prírodné vedy 2006.). Z 25 testových položiek PISA prezentovaných v metodickej príručke malo päť položiek vyslovene environmentálny charakter, s ďalšími štyrmi bola environmentálna problematika spätá čiastočne. Vzhľadom na to, že menovaných 25 položiek vychádza z obsahu vyučovacích predmetov biológia, chémia, fyzika a geografia, priestor venovaný problematike environmentálnej gramotnosti – aj keď len v kognitívnej oblasti, je významný. Riešenie úloh s environmentálnou problematikou vo všetkých vekových kategóriách žiakov, špecificky vo všetkých vyučovacích predmetoch, môže prispieť k rozvoju ich environmentálnej a teda aj prírodovednej gramotnosti.

Potrebu rozvíjať environmentálnu gramotnosť prostredníctvom environmentálnej výchovy a vzdelávania zastrešujú aj pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2015/2016 (zdroj: <https://www.minedu.sk/data/att/8352.pdf> , str. 11-12).

V školách je rozvoj environmentálnej gramotnosti žiakov v rámci environmentálnej výchovy a vzdelávania „na pleciach“ učiteľov, ktorí sú na to určení na základe kvalifikácie (zvyčajne sa jedná o učiteľa biológie, geografie, príp. ekológie, chémie) a zastávajú pozíciu koordinátora pre environmentálnu výchovu, vďaka čomu sú zodpovední za implementáciu environmentálnej výchovy do edukačného procesu a kontrolu uvedených skutočností. Ak environmentálna výchova nefiguruje v školskom vzdelávacom programe ako samostatný predmet, je potrebné ju implementovať do všetkých vyučovacích predmetov v základnom i strednom školstve, resp. do celého výchovno-vzdelávacieho procesu, čo si však od všetkých pedagógov vyžaduje isté poznatky týkajúce sa danej problematiky. Vo výhode sú učitelia s vyššie uvedenou aprobáciou, v nevýhode sú naopak učitelia humanitných predmetov, ktorí sa danej problematike nevenovali počas vysokoškolského štúdia, resp. len veľmi okrajovo. Daný program je určený pre obe vyššie uvedené skupiny učiteľov, prínosom je práca s odbornými environmentálnymi pojmami, analýza vzťahov medzi nimi, analýza príčin a dôsledkov poškodzovania životného prostredia, riešenie úloh k uvedenej problematike, čo môže prispieť k zvyšovaniu environmentálnej gramotnosti účastníkov vzdelávania, a prenesením do edukačného procesu môže prispieť k zvyšovaniu environmentálnej gramotnosti žiakov. Rôznorodá skupina účastníkov vzdelávania, ktorí zastrešujú rôzne vyučovacie predmety, vytvára predpoklad, že riešené environmentálne problémy a spôsoby ich implementácie do edukácie budú analyzované, vyhodnocované a prezentované z rôznych hľadísk, ktoré vytvoria nové uhly pohľadu účastníkom vzdelávania.

Program Možnosti rozvoja environmentálnej gramotnosti žiakov v základných a stredných školách svojím obsahom a formou umožní prehĺbiť profesijné kompetencie pedagógov, hlavne odbornopredmetové kompetencie (prostredníctvom prezentovania aktuálnych poznatkov z problematiky environmentalistiky a environmentálnej výchovy), psychodidaktické kompetencie (prostredníctvom prípravy a prezentácie environmentálnych aktivít a návrhov ich začlenenia do edukačného procesu v súlade s potrebami žiaka) a kompetencie reflexie vlastnej činnosti (prostredníctvom hodnotenia a modifikácie vlastného edukačného pôsobenia v oblasti environmentálnej výchovy a vzdelávania).

Druh kontinuálneho vzdelávania:

Aktualizačné vzdelávanie

Forma kontinuálneho vzdelávania:

Kombinovaná (prezenčná a dištančná forma)

Ciele vzdelávacieho programu:

Hlavný cieľ:

Aktualizovať a rozšíriť profesijné kompetencie učiteľov v oblasti environmentálnej výchovy a vzdelávania (environmentálnej gramotnosti) so zameraním na odbornopredmetové kompetencie, psychodidaktické kompetencie a kompetencie reflexie vlastnej činnosti.

Špecifické ciele:

1. Rozšíriť znalosti v odbornej terminológii spojenej s environmentálnou výchovou a vzdelávaním a environmentalistikou.
2. Prehĺbiť spôsobilosť analyzovať aktuálne globálne a lokálne environmentálne problémy.

3. Rozvíjať schopnosť opísať legislatívny rámec týkajúci sa chránených území.
4. Rozvíjať zručnosť implementovať prvky environmentálnej výchovy a vzdelávania do edukačného procesu v podobe konkrétnych prvkov učiva (pojmov, faktov, javov, procesov a zákonitostí).
5. Rozšíriť databázu environmentálnych aktivít vhodných na začlenenie do edukačného procesu.
6. Rozvíjať kompetencie plánovať a tvoriť environmentálne aktivity a začleniť ich do edukačného procesu.
7. Rozvíjať zručnosť vytvárať pracovné listy s environmentálnou tematikou a začleniť ich do edukačného procesu.

Obsah vzdelávacieho programu:

Tematický celok	Forma	Rozsah v hod.
<p>1. Teoretické východiská k environmentálnej výchove a vzdelávaniu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Základná terminológia, environmentálna výchova ako prierezová téma, metódy a postupy v environmentálnej výchove a vzdelávaní. - Aktuálne globálne a lokálne problémy životného prostredia (znečisťovanie ovzdušia – klimatické zmeny, svetelné znečistenie, elektrosmog, znečisťovanie vody a znižovanie jej zásob, devastácia a degradácia pôdy, vyrubovanie lesov a pralesov, hluk ako nepriaznivý činiteľ v životnom prostredí, separácia odpadov). - Legislatíva k ochrane prírody – chránené územia. - Implementácia prvkov environmentálnej výchovy (pojmov, faktov, javov, procesov, vzťahov) do edukačného procesu. 	prezenčná	<p>8</p> <p>2</p> <p>2</p> <p>1</p> <p>3</p>
<p>Dištančná forma: Analýza obsahu učiva učebných osnov aprobačného predmetu z hľadiska možností začlenenia environmentálnej problematiky.</p> <p>Výstup z dištančnej formy: Spracované začlenenie aspoň dvoch prvkov environmentálnej výchovy do obsahu učiva aprobačného predmetu. Spracovať v elektronickej podobe (textový editor), rozsah cca 2 normostrany, formát A4.</p>	dištančná	6
<p>2. Aktivity pre environmentálnu výchovu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prezentácia aktivít pre environmentálnu výchovu - ukážky a diskusia k prezentovaným aktivitám. - Tvorba pracovných listov s environmentálnou problematikou - ukážky a diskusia k prezentovaným pracovným listom - Začlenenie prezentovaných aktivít do edukačného procesu – praktická činnosť v skupinách. - Vzdelávanie v teréne podľa vybranej lokality (vychádzka, resp. exkurzia), realizácia vybraných aktivít pre environmentálnu výchovu, návrhy na ich začlenenie do edukačného procesu – praktická činnosť v skupinách.. 	prezenčná	<p>16</p> <p>2</p> <p>2</p> <p>4</p> <p>8</p>
<p>Dištančná forma: Tvorba pracovných listov s environmentálnou tematikou a ich začlenenie do edukačného procesu.</p> <p>Výstup z dištančnej formy: Vypracovaný pracovný list s environmentálnou tematikou (cca päť položiek), začleniť ho do edukačného procesu, spracovať záznam z analýzy vyučovacej jednotky vrátane vyhodnotenia práce</p>	dištančná	10

s pracovným listom. Spracovať v elektronickej podobe (textový editor), rozsah cca 3 normostrany, formát A4.		
Spolu	Prezenčne Dištančne	24 16
Spolu celkom		40

Vzdelávanie sa uskutoční kombinovanou formou so zámerom aktualizovať a rozširovať profesijné kompetencie účastníkov vzdelávania v oblasti možností rozvoja environmentálnej gramotnosti žiakov. Súčasťou vzdelávania sú prednášky k teoretickým východiskám environmentálnej výchovy a vzdelávania, k problematike globálnych a lokálnych problémov životného prostredia, ochrany prírody v SR, návrhy a realizácia environmentálnych aktivít, príprava a prezentácia environmentálnych aktivít samotnými účastníkmi vzdelávania (samostatná a tímová práca, diskusie), vzdelávanie v teréne (vychádzka alebo exkurzia do vybranej lokality).

Profil absolventa:

Absolvent programu kontinuálneho vzdelávania má kompetencie implementovať prvky environmentálnej výchovy do edukačného procesu v podobe prvkov učiva alebo prostredníctvom environmentálnych aktivít v súvislosti s rozvíjaním environmentálnej gramotnosti žiakov. Vie analyzovať uplatnenie environmentálnych prvkov učiva a aktivít, zhodnotiť ich motivačnú a aktivizujúcu úlohu v edukácii. Je spôsobilý vytvoriť návrh vyučovacej jednotky so zameraním na funkčné využitie environmentálnej problematiky.

Prezentuje tri environmentálne aktivity ako súčasť vyučovacej jednotky (vyučovacej hodiny, exkurzie, vychádzky a i.).

Rozsah vzdelávacieho programu:

Spolu 40 hodín, z toho 24 hodín prezenčnou formou a 16 hodín dištančnou formou.

Trvanie vzdelávacieho programu:

Najviac 10 mesiacov od začiatku vzdelávania.

Bližšie určená kategória, podkategória pedagogických zamestnancov kariérový stupeň, kariérová pozícia:

Kategória pedagogických zamestnancov:

- učiteľ

Podkategória pedagogických zamestnancov:

- učiteľ pre primárne vzdelávanie (učiteľ prvého stupňa základnej školy),
- učiteľ pre nižšie stredné vzdelávanie (učiteľ druhého stupňa základnej školy),
- učiteľ pre nižšie stredné odborné vzdelávanie, stredné odborné vzdelávanie, úplné stredné všeobecné vzdelávanie, úplné stredné odborné vzdelávanie (učiteľ strednej školy),
- učiteľ pre kontinuálne vzdelávanie.

Kariérový stupeň:

- samostatný pedagogický zamestnanec,
- pedagogický zamestnanec s prvou atestáciou,
- pedagogický zamestnanec s druhou atestáciou.

Kariérová pozícia: -**Vyučovaci predmet (alebo Vzdelávacia oblasť): -****Podmienky pre zaradenie uchádzačov:**

Na kontinuálne vzdelávanie bude zaradený pedagogický zamestnanec v kategórii učiteľ, v uvedených podkategóriách a kariérových stupňoch, ktorý spĺňa kvalifikačný predpoklad vzdelania v súlade s vyhláškou MŠ SR č. 437/2009 Z. z. v znení neskorších predpisov a ktorý má absolvovaných **aspoň šesť mesiacov** pedagogickej činnosti (§ 35 ods. 9 zákona č. 317/2009 Z. z. v znení neskorších predpisov).

Spôsob prihlasovania:

Na kontinuálne vzdelávanie sa účastník prihlasuje písomnou prihláškou.

Spôsob preukázania príslušnosti k cieľovej skupine:

V písomnej prihláške riaditeľ svojim podpisom potvrdí údaje o zaradení pedagogického zamestnanca do kategórie, podkategórie, kariérového stupňa, riaditeľovi školy potvrdzuje prihlášku zriaďovateľ.

Ak riaditeľ školy nepotvrdí údaje v prihláške o zaradení pedagogického zamestnanca do kategórie, podkategórie, kariérového stupňa, preukáže uchádzač príslušnosť k cieľovej skupine dokladmi o dosiahnutom stupni vzdelávania, resp. inými relevantnými dokumentmi.

Oprávnenosť zaradenia posúdi poskytovateľ vzdelávania.

Spôsob ukončovania:

Vzdelávací program sa ukončuje záverečnou prezentáciou pred lektorom a ostatnými účastníkmi vzdelávania.

Požiadavky na ukončovanie vzdelávania:

1. Účasť najmenej 80 % z celkového rozsahu prezenčnej formy vzdelávania.
2. Vypracovanie a odovzdanie všetkých zadaných úloh dištančnej formy vzdelávania.
3. Záverečná prezentácia, ktorej obsahom bude návrh vyučovacej jednotky (hodiny, exkurzie, vychádzky a i.) z aprobačného predmetu s tromi implementovanými environmentálnymi aktivitami, spracovaná v elektronickej podobe formou prezentačného softvéru, v rozsahu minimálne 10 snímok.

Personálne zabezpečenie vzdelávacieho programu:

Garant: RNDr. Erika Fryková, učiteľ pre kontinuálne vzdelávanie s druhou atestáciou, s aprobáciou biológia - geografia. Metodicko-pedagogické centrum, regionálne pracovisko, T. Ševčenka 11, 080 20 Prešov.

Garant spĺňa kvalifikačný predpoklad v súlade s § 43 ods. 4 a 5 zákona č. 317/2009 Z. z. v znení neskorších predpisov.

Lektori: Učítelia pre kontinuálne vzdelávanie a pedagogickí zamestnanci škôl a školských zariadení, ktorí spĺňajú kvalifikačné požiadavky a majú odborné predpoklady v danej oblasti obsahu vzdelávania. Lektori musia spĺňať podmienky čl. 2 bodu 12 Smernice 18/2009-R.

Finančné, materiálne zabezpečenie:

Náklady spojené so vzdelávaním budú financované z prostriedkov rozpočtu MPC.

Cestovné, stravné, príp. ubytovacie náklady účastníka vzdelávania hradí vysielajúca organizácia, resp. účastník sám.

Prezentačné vybavenie (tabuľa, flipchartový papier, fixky).

Odborná literatúra k jednotlivým modulom a témam bude účastníkom odporúčaná lektormi vzdelávania.

Technické a informačné zabezpečenie:

Notebook, pripojenie na internet, dataprojektor pre lektora, reproduktory.

Návrh počtu kreditov:

Spolu **10** kreditov, z toho 8 kreditov za rozsah vzdelávania a 2 kredity za spôsob ukončenia vzdelávania.